

АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ КІБЕРБУЛІНГУ

У СУЧАСНИХ НАУКОВИХ РОЗВІДКАХ

Сучасний простір повсякденної комунікації характеризується яскравою особливістю, а саме його поширенням у віртуальний світ. І якщо для старшого покоління навички спілкування за допомогою електронних листів, миттєвих повідомлень, чатів є надбудовою над вже набутими навичками спілкування наживо, то малеча та підлітки опановують такі навички практично водночас. Упевнено можна стверджувати, що процес соціалізації підлітків значною мірою перемістився в інтернет, у якому вони знайомляться, репрезентують референтні групи, засвоюють різні соціальні ролі та норми. Комунікативні процеси, що відбуваються у звичайному соціофізичному просторі, ніби «дублюються», іноді посилюючись, а іноді компенсуючись віртуальним спілкуванням, проте в будь-якому випадку набуваючи нових рис.

У цьому дослідженні ми зупинимося на явищі кібербулінгу як одному з різновидів спілкування в інтернеті, що застосовується для агресивного переслідування людини. Незважаючи на те, що феномен кібербулінгу є достатньо досліджуваним у різних галузях науки, проте й досі не існує чіткого визначення терміна «кібербулінг», недостатньо описані аспекти його вивчення, що й зумовлює актуальність нашої наукової розвідки.

Теоретичні засади кібербулінгу у своїх роботах досліджували такі вчені: Р. Ковальські, П. Агатсон, Л. Найдьонова, О. Лапа, Н. Дайнека, О. Блискун, Є. Кулік та інші. У роботах вітчизняних дослідників насильство у віртуальному просторі, переслідування, цькування називається «кібербулінгом», «кіберагресією», «кіберпереслідуванням» і т. ін.

Кібербулінг – будь-яке образливе, принизливе повідомлення, що носить загрозливий характер і надсилається в електронній формі. Це форма агресії, яка

передбачає атаку із метою завдання передусім психологічної шкоди, інформаційний терор через текстові повідомлення, моральне знищення [3, С. 26]. На відміну від традиційного булінгу, кібербулінг має специфічні властивості: анонімність, повторюваність, дистантність, чималу кількість свідків.

Боротьба із кібербулінгом сьогодні ведеться за двома напрямками – підвищення рівня безпеки інтернет-платформ, які є простором для існування цього явища, та профілактична робота із дітьми та дорослими щодо безпечної, неективної поведінки не лише у реальному житті, а й у соціальних мережах. Технічний аспект цього питання реалізується через різноманітні налаштування конфіденційності, можливості внесення користувачів до чорного списку заблокованих контактів, кнопки «поскаржитися», що дозволяє втрутитися у конфліктну ситуацію співробітників сайтів.

В інший спосіб винищують кібербулінг різноманітні суспільні організації, які надають відповідні консультації щодо поведінки під час спілкування в інтернеті не лише батькам і дітям, а й викладачам й іншим працівникам закладів освіти, які можуть бути учасниками чи свідками булінгу. Одна із перших таких організацій була заснована у Великобританії 1995 року, яка існує й досі, розробляючи певні педагогічні програми для дітей від 3 до 18 років. Приблизно у цей саме час з'являються подібні організації у Канаді та США. В Україні такі проекти виникли значно пізніше, з-поміж яких слід назвати громадську організацію «STUDENA», створену 2015 року, що втілює різноманітні проекти із захисту прав людини, одним із яких є онлайн-ресурс «Школа без цькування», де відображені оригінальні та перекладні матеріали щодо шкільного булінгу та протидії йому.

Одними з перших явище кібербулінгу почали вивчати у США наприкінці ХХ століття, хоча на той момент офіційні положення проти шкільного насильства були ухвалені лише в 4 штатах, а дослідники стверджували, що традиційний булінг є більш поширеним серед молоді, ніж кібербулінг. У психологічному аспекті кібербулінг виступає інвективною комунікацією задля систематичного цькування та приниження жертви. Формою прояву цього

феномену є домагання, насмішки, інсинуації, переслідування тощо, що призводить до постійного перебування жертви у стані тривоги, суму, психосоматичних розладів і затяжної депресії [4, С. 1310]. Такі проблеми здебільшого призводять до суїцидальних порушень і постійного прагнення помститися своєму кривдникові. За спостереженнями психологів, від кібербулінгу в Україні сьогодні страждає кожна третя дитина. Масштабність цього явища також підтверджують матеріали новин, у яких періодично лунають інциденти, пов'язані із кібербулінгом і які мають підґрунтя фізичного насилля.

Кібербулінг як соціологічне явище цікаве передусім тим, тому що порушує низку питань, спрямованих на вивчення масштабів цього феномену, потребуючи передусім практичного дослідження. Такі науковці, як О. Путилова, М. Самелюк, О. Лапа, І. Василенко досліджують у відсотковому відношенні, яка кількість атак відбувалася саме через віртуальний простір, яким був цей показник за гендерною приналежністю, від кого лунали ці погрози (знайомі люди, незнайомці, одногрупники, однокласники), вікова характеристика учасників кібербулінгу тощо. Наукові розвідки соціологічного спрямування стануть у нагоді не лише педагогам, а й батькам, дітям, оскільки можуть вчасно допомогти розробити необхідну систему превентивних заходів для усунення проблеми кібербулінгу у різноманітних середовищах.

Правознавчі засади кібербулінгу сьогодні є одним із найважливіших аспектів цього явища, бо такі антигромадські дії, як цькування, залякування дитини однокласниками, поширення неправдивої інформації проти неї у соціальних мережах, розміщення відеосюжетів зі сценами насильницьких дій і катувань малолітніх дітей і підлітків вимагають особливого контролю в Україні. Щоправда, єдиного законодавчого акту, який би визначав основні засади протидії кібербулінгу в Україні, сьогодні немає, а це, своєю чергою, вимагає розроблення на законодавчому рівні нормативно-правової бази, спрямованої на протидію цькуванню в нашій державі.

Лінгвістичному аспектові вивчення феномену кібербулінгу дослідники приділяють не так багато уваги, як попереднім, залишаючи поза розглядом

вербальні тлумачення цього явища. Натомість саме лексика висловлює агресивні емоції комунікантів у письмовій та усних формах. На лексико-семантичному рівні вербальними маркерами агресії стають образи, приниження, докір, залякування, поширення чуток, погрози, зокрема фізичної розправи, словесні знущання тощо.

Таким чином, вивчення кібербулінгу є вкрай актуальним у зв'язку із безперервним розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, а також вимагає подальшого вивчення в динаміці. Дослідження кібербулінгу в різних аспектах уможливить складання ефективних профілактичних програм і програм протидії кібербулінгу, розроблення спільних теоретико-методологічних основ, що стануть запорукою досягнення термінологічної згоди між дослідниками різних галузей науки.

Література:

1. Дайнека Н. М. Аспекти дослідження феномену кібербулінгу / Н. М. Дайнека // Наукові записки Національного університету «Острозька академія» Серія «Філологічна»: збірник наукових праць. – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015. – Вип. 55. – С. 79–83.
2. Лапа О. В. Явище кібербулінгу як соціально-педагогічна проблема віртуального спілкування сучасних дітей та молоді / О. В. Лапа // Науковий вісник національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія. – 2013. – Вип. 192 (1). – С. 291–298.
3. Найдьонова Л. А. Кібербулінг або агресія в Інтернеті: способи розпізнання і захист дитини [Електронний ресурс]: метод. рек. / Л. А. Найдьонова. – Київ, 2011. – 80 с.
4. Ybarra M. L. Online Aggressor / Targets, Aggressors and Targets: A Comparison of Associated Youth Characteristics / M. L. Ybarra, K. J. Mitchell // Journal of Child Psychology and Psychiatry. – 2004. – № 45. – P. 1308–1316.